

Viite ESAELY/95/2022

Lausunto Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus itäisen ja eteläisen Suomen vesihuoltostrategian 2050 Uudenmaan toimenpidesuunnitelmasta 2022–2025

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus pyytää Sipoon Veden lausuntoa Uudenmaan vesihuollon toimenpidesuunnitelmasta 2022–2025. Toimenpidesuunnitelma pohjautuu Itäisen ja eteläisen Suomen vesihuoltostrategiaan 2050.

Uudenmaan vesihuollon toimenpidesuunnitelma koostuu neljästä strategisesta teemasta:

1. Toimivat vesihuoltopalvelut asiakkaille
2. Yhdessä tekeminen
3. Osaaminen
4. Kestävä talous

Teemat jakautuvat edelleen strategisiin kehitysalueisiin ja Uudenmaan alueen neljään toimenpideteemaan.

1. Toimintavarmuuden vahvistaminen
2. Yhteistyö- ja organisaatiomallien syventäminen
3. Täydennyskoulutuksen kehittäminen ja tiedolla johtamisen vahvistaminen
4. Investointisuunnitelmaosaamisen ja -käytäntöjen parantaminen sekä omistajaohjauksen kehittäminen

Kullekin toimenpideteemalle on laadittu ehdotettavia toimenpiteitä. Kukin toimenpide on numeroitu juoksevasti yhdestä kymmeneen ja lisäksi lopussa on yksi numeroimaton toimenpide. Toimenpiteet ovat nimettyjä, kuvattuja ja määriteltäviä vastuutahon, yhteistyötahon, aikataulun ja todentamisen osalta.

Sipoon Vesi lausuu seuraavista Uudenmaan toimenpiteistä:

1. Uudenmaan vesihuollon tila -selvitys

Tilannekuvan muodostamisen tulee perustua oikeaan, asiaankuuluvaan ja ajantasaiseen tietoon. Sen koostamisessa on merkittävä työllistävä vaikutus jokaiselle vesihuoltolaitokselle kuin myös kokoavalle taholle. Esimerkiksi VEETI-järjestelmästä luotettavan tilannekuvan muodostaminen ei onnistu.

Strategisissa linjauksissa tulee käyttää enintään soveltuvin - jos miltään - osin hyvän vesihuollon kriteeristöä kriteeristön laajuuden ja kaiken kattavan luonteen vuoksi. Strategisten linjausten laadinnassa tulee huomioida, etteivät ne ole vesihuoltolaitoksia tai kuntia sitovia vaan päätäntävalta em. asioissa on

edelleen kunnilla ja niiden omistamilla vesihuoltolaitoksilla. Strategisista linjauksista tulee saavuttaa yksimielisyys kaikkien osapuolten kesken.

2. Yhteinen varautumissuunnittelu

Sipoon Vesi on omistajajäsen Keski-Uudenmaan Vedessä, joka on Keskiselle Uudellemaalle ja Sipooseen talousvettä tuottava tukkuvesilaitos. Muita jäsenkuntia ovat Järvenpää, Tuusula ja Kerava. Näiden kuntien vesihuoltolaitokset ovat Keski-Uudenmaan Veden johdolla jo vuosia harjoitelleet kriisitilanteita sekä kokoontuneet säännöllisesti yhdessä alueen terveydensuojeluviranomaisten sekä pelastusviranomaisten kanssa käymään läpi ajankohtaisia asioita varautumiseen liittyen. Nykyinen järjestely on luonnollinen tapa järjestää yhteinen varautumissuunnittelu ja -harjoittelu. Em. kokoonpanolla tämä tavoite on ollut arkipäivää yli kymmenen vuotta.

3. Yhteinen saneeraussuunnittelu

Toimenpiteen esitetty kuvaus on seuraava:

Parannetaan investointikäytäntöjä yhteisen saneeraussuunnittelun avulla synergiaetujen saavuttamiseksi. Uudenmaan vesihuoltolaitosten verkostojen kunto- ja saneeraustarve kartoitetaan yhteistyössä. Saneerauskohteet valitaan kartoitukseen pohjautuvan priorisoinnin perusteella.

Toteutetaan vesihuollon toimintavarmuutta ja omaisuuden hallintaa parantavat laitoskohtaiset toimenpiteet, jotka pienentävät tehokkaimmin korjausvelkaa ja parantavat verkostojen kuntoa. Hyödynnetään digitaalisia ratkaisuja

Tavoite sinänsä on se, mihin kaikki vesihuoltolaitokset tähtäävät eli oikein kohdentuvat saneerausinvestoinnit. Kuntotarve terminä ei ole tunnistettava, mutta saneeraustarpeen kartoittaminen yhteistyössä vuosien 2023–2025 välisenä aikana on tavoitteena täysin vailla ymmärrystä siitä toimintaympäristöstä, jossa vesihuoltolaitokset toimivat sekä saneerausinvestointien kohdentamisen monimutkaisuudesta.

On täysin mahdotonta kartoittaa koko verkoston kuntotiedot esitetystä aikaikkunassa ja toisaalta vielä mahdottomampaa analysoida kyseinen datamäärä, vaikka kartoitus olisikin mahdollista toteuttaa. Tämä johtaa siihen, että kuntotutkimukset tulee kohdentaa tehokkaasti oikeisiin kohteisiin ja tämän kohdentamisen kriteerit ja tavat tulee ensin määrittää sekä yhteisesti hyväksyä.

Kun kuntotutkimukset on saatu kohdennettua tehokkaasti, tulee jonkin resurssin kyetä analysoimaan saatu data ja muodostamaan siitä indeksoitu kuntotieto jokaiselle verkoston osalle. Vasta näiden vaiheiden jälkeen on mahdollista alkaa muodostaa kehystä saneerausinvestointiohjelmalle, jossa tulee huomioitavaksi myös muita asioita kuin pelkkä kuntotieto. Saneerausten kohdentamisessa tulee huomioitavaksi lisäksi mm. ympäristö, johto-osan kriittisyysluokitus, maaperä sekä lukuisia muita tekijöitä, jotka vaihtelevat vesihuoltolaitoksittain. Saneerausten priorisointi nykyaikana perustuu moniin

muihinkin tekijöihin kuin tekniseen kuntoon. Toimenpideohjelmassa esitetty prosessi olisi jokaiselle laitokselle valtava taloudellinen ja henkilöresurssillinen panostus, jolloin tavoitteen tai siihen osallistumisen tulee olla vesihuoltolaitoksen omassa päätäntävallassa. Yksin Sipoon Veden omaisuus käsittää noin 900 kilometriä vesihuoltoverkostoa.

Lisäksi: Suurin synergiaetu saneerauksissa vesihuoltolaitoksille on kunnan katuinfrastrasta vastaava yksikkö, jonka kanssa kadun saneerauksen yhteydessä on mahdollista kustannustehokkaasti saneerata myös kadun alla sijaitseva vesihuolto-omaisuus.

On tärkeää huomata, että vesihuoltolaitokset päättävät vallitsevien olosuhteiden ja oman taloutensa perusteella omista saneerausinvestoinneistaan. Sipoon Vesi ehdottaa yllä olevien seikkojen perusteella, että ko. tehtävän sisältönä pitäisi olla vain kunto- ja saneeraustarpeen prosessin määrittäminen vesihuoltolaitosten avuksi niiltä osin kuin Vesilaitosyhdistysten ohjeet ja oppaat eivät sitä jo tee.

4. Kyber-riskeihin varautuminen

Sipoon Veden, kuten monien muidenkin kuntien omistamien vesihuoltolaitosten, kyberturvallisuus on kuntien IT-yksiköiden määrittämää ja niistä riippuvaisia. Ohjeiden laatimisessa tulee huomioida, että kunnan IT-yksiköt eivät ole vesihuollon substanssiosaajia, eivätkä vesihuoltolaitokset vastaavasti kyberasioiden substanssiosaajia. Asioiden yhteensovittamiseen ohjeistuksissa tulee kiinnittää erityistä huomiota.

6. Uudenmaan vesihuollon alueellinen yleissuunnitelma

Yleissuunnitelman tavoitteena on tehdä yhteinen pitkän tähtäimen tekninen tarvesuunnitelma. Uudenmaan kuntien vesihuoltolaitosten toimintaympäristöt vaihtelevat toisistaan merkittävästi verkostojen, talousveden tuotannon sekä jäteveden puhdistuksen suhteen. Nämä reunaehdot rajaavat yhteisten teknisten tarpeiden määrää merkittävästi. Esimerkiksi Keski-Uudellamaalla sisäisesti yhteisiä tarpeita löytynee jonkin verran, mutta yhtymäkohdat em. alueen ulkopuolelle ovat epäselvät. Koko Uttamaata pienempiä kokonaisuuksia jouduttaneen käsittelemään.

7. Uudenmaan vesihuoltolaitosten yhteistyö ja yhdistymisselvitys

Kuvaus: Tehdään selvitys Uudenmaan vesihuoltolaitoksien yhteistyön ja yhdistymisten toteuttamisen erilaisista vaihtoehdoista. Selvitys laaditaan joko "Uudenmaan vesihuollon tila" -selvityksen yhteydessä tai sen pohjalta.

Vesihuoltolaitokset ovat pääsääntöisesti kuntien omistamia, itsenäisiä laitoksia. Laitosten strategiset linjaukset ja päätökset tehdään omistajien tavoitteiden mukaisesti ja itsenäisesti kuntien ja niiden omistamien vesihuoltolaitosten päättävissä elimissä lain mukaisesti.

Edellä mainitun perusteella Sipoon Vesi ehdottaa, että selvitys tehtäisiin ”vesihuoltolaitoksien yhteistyön ja yhdistymisten toteuttamisen erilaisista mahdollisuuksista” nykyisen muotoilun sijaan. Lisäksi ko. mahdollisuuksien osalta vesihuoltolaitosten kanta tulisi ottaa huomioon herkällä korvalla.

10. Tiedolla johtamisen ja digitalisaation edistäminen vesihuoltolaitoksilla
 Kuvaus: ” *Lisätään Veeti -järjestelmän käyttöä sekä parannetaan järjestelmän tietojen hyödynnettävyyttä ja luotettavuutta: täyttöastetavoite Uudellamaalla 100 %.*

Jaetaan tiedon analysoinnin kokemuksia tiedolla johtamisen parantamiseksi. Hyödynnetään yhtenäisiä tunnuslukuja, mittareita ja analytiikkaa. Edistetään hyvän vesihuollon kriteerien saavuttamista tiedolla johtamisen avulla.”

Järjestelmään ovat vesihuoltolaitokset kirjautuneet 3200 kertaa sekä 2020 että 2021. Vesihuoltolaitoksia Suomessa lienee noin 1800, joka tekee noin 1,7 kirjautumista per laitos, joista yksi kerta menee tietojen täyttämiseen, mikäli sen saa kerralla suoritettua. Käytännössä voidaan todeta, että vesihuoltolaitokset kirjautuvat järjestelmään ainoastaan täyttämään tiedot, jotta määräykset tulevat täytetyiksi. Tämä kertoo järjestelmän hyödystä vesihuoltolaitoksille. Lisäksi tulee päällekkäisistä järjestelmistä ja tietojen kirjaamisesta päästä eroon (Venla vs. Veeti).

Todellinen tiedolla johtaminen edellyttää pääsääntöisesti sellaista tietoa omaisuudesta, jota Veeti-järjestelmästä ei ole saatavilla, joten ko. järjestelmän sitominen tiedolla johtamisen alle tulee selventää tai poistaa. Veetin täyttöasteen saaminen 100 prosenttiin ei liity tiedolla johtamiseen tai digitalisaation edistämiseen mitenkään vaan määräysten täyttämiseen. Tiedolla johtamisen ja digitalisaation edistämisen tulee olla jokaisen laitoksen omassa päätäntävällässä nykytilanne huomioiden. Laitokset ovat sen koosta ja kehityskaaresta riippuen hyvin erilaisissa tilanteissa em. asioiden suhteen tällä hetkellä.

Tiedolla johtamisen ja digitalisaation edistämisen todentamistyökalut eivät tosiasiaassa kerro digitalisaation taikka tiedolla johtamisen edistämisestä, enemmänkin määräysten ja ohjeistusten täyttämisestä. Vesilaitosyhdistys on tehnyt omaisuudenhallintaan, tiedolla johtamiseen ja digitalisaatioon liittyviä erinomaisia ohjeistuksia ja vuonna 2022 ilmestyy vielä yksi lisää, joka painottuu nimenomaan tiedolla johtamiseen. Näillä oppailla jokainen laitos voi edistää digitalisaatiota ja tiedolla johtamista. Huomautettakoon, että hyvän vesihuollon kriteeristön täyttäminen ei ole lakivelvoitteista vaan viitekehys sille, mitä hyvä vesihuolto voi esimerkin omaisesti olla.